

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЦЕНТР ОХОРОНИ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ПОЛТАВСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

**ЗВІД
ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ
ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ:
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ**

Пирятинський район

Полтава
ТОВ «АСМІ»
2013

УДК 904(457.53)
ББК 63.3(4Укр-4Пол)-7
3-43

***Друкється за рішенням Вченої ради
Полтавського краєзнавчого музею. Протокол № 6 від 5 червня 2013 р.***

Редакційна колегія тому:

Ю.В. Волошин, А.М. Киридон, В.В. Кривошея, В.О. Мокляк, В.О. Пархоменко, Т.Ю. Супрун, О.Б. Супруненко,
В.П. Титаренко, О.М. Титова, Г.І. Фасій, К.Б. Фесик, М.А. Якименко

Упорядкування, підготовка до друку та передмова: В. О. Мокляка

***При передруку, чи іншому використанні матеріалів, посилання на джерело обов'язкове.
Відповідальність за достовірність наведених фактів,
правильність цитування несуть автори статей.***

Автори статей: В.А. Андрієць, С.І. Бочарова, О.О. Вільмовська, І.М. Гавриленко, І.В. Головка, О.П. Ермак,
О.В. Коваленко, Н.Г. Купріян, А.А. Лавріненко, О.С. Лимар, Л.М. Лугова, Р.С. Луговий, І.С. Мельникова, В.О. Мокляк,
Ю.Ю. Моргунов, А.О. Овсяницький, В.А. Павленко, П.В. Павленко, М. Н. Попович, Г.М. Ротар, Н.М. Сиволап,
А.М. Скирда, О.А. Скирда, Н.О. Стецюк, О.Б. Супруненко, О.М. Ткаченко, Н.Ф. Шаповал, В.А. Яремченко.

Звід пам'яток історії та культури України: Полтавська область.
3-43 **Пирятинський район [Текст] = Register of Monuments of History and Culture of Ukraine: Poltava Region. Pyriatyn district /** Полт. краєзн. муз.; В.А. Андрієць, С.І. Бочарова, О.О. Вільмовська та ін.; обл. ред. кол.: В.О. Пархоменко (голова), В.А. Андрієць, О.А. Білоусько та ін.; ред. кол. тому: Ю.В. Волошин, А.М. Киридон, В.В. Кривошея та ін.; [упорядн., наук. ред. В.О. Мокляк]. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2013. – с.

ISBN 978-966-182-279-4

Пропоноване увазі читача видання продовжує серію публікацій матеріалів до «Зводу пам'яток історії та культури України», що знаходяться на території Полтавської області. Даний випуск присвячений пам'яткам природи, археології, історії, архітектури та техніки, що розташовані на території Пирятинського району Полтавської області.

УДК 904(457.53)
ББК 63.3(4Укр-4Пол)-7

© Полтавський краєзнавчий музей, 2013.
© Автори статей, 2013
© В.А. Андрієць, Р.С. Луговий, В.О. Мокляк, О.А. Скирда,
І.В. Головка, Н.О. Стецюк, О.Б. Супруненко, ілюстрації, 2013
© ТОВ «АСМІ», оформлення, 2013

ISBN 978-966-182-279-4

конференції, присвяченої 145-річчю від дня народження академіка В. І. Вернадського. 16 травня 2008 р., с. Березова Рудка. – Полтава: Полтавський літератор, 2008. – С. 3 – 11; Стецюк Н. О., Миленко В. М. Аналіз природно-заповідної мережі Пирятинського району та роль національного природного парку «Пирятинський» у ній і в регіональній екомережі Полтавщини // Роль національного природного парку «Пирятинський» в природно-заповідній та екологічній мережах Полтавщини: Матеріали Всеукраїнської екологічної науково-практичної конференції (22 травня 2010 р., м. Пирятин). – Полтава: Просвіта, 2011. – С. 44 – 57; Червона книга України. Рослинний світ / Під заг. ред. члена-кореспондента НАН України Я. П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 38; Червона книга України. Тваринний світ / Під заг. ред. члена-кореспондента НАН України І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 405, 410, 413, 416, 419, 420, 425, 442, 453, 455, 462, 471, 477, 531, 539, 543; Kazannik V. V., Gorobchishin V. A., Protsenko Y. V., Podobaylo A. V., Matushkina N. A. Ornithological excursions along the Udaj river. – Kiev: Geoprint, 2011. – P. 26 – 27.

Н.О. Стецюк, О.О. Вільмовська

261. Археологічний комплекс: Городище, поселення, селище, ґрунтовий могильник, епоха бронзи, ранній залізний вік, середньовіччя (археол.)

Археологічний комплекс різночасових пам'яток за 3 км на північний схід від села, в ур. Бурти, на краю другої надзаплавної тераси правого берега р. Удай: давньоруське городище – залишки літописного «міста» Полкостень, – майже овальної у плані форми, поч. XII – сер. XIII ст., споруджене на поселенні доби бронзового віку, селищах скіфського часу та рубежу X – XI ст. Городище використовувалося в якості місця забору сировини для роботи селітряного заводу XVIII ст.

Інтерпретується як феодальний замок – центр володінь одного з торкських феодалів-конфедератів, посаджених у переяславському Посулі.

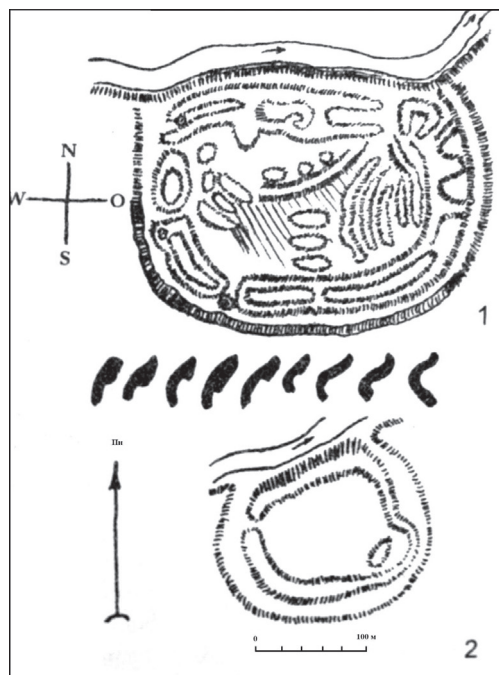

Вперше згадується у літописних джерелах під 1125 р. як місце перемигри перяславського князя Ярополка Володимировича над половцями. Відоме з актових матеріалів 1428 р. та документів 1632 – 1668 рр. Його параметри наведені в анкетуванні Центрального статистичного комітету Російської імперії 1873 р. і Листах опитування статистичного бюро Полтавського губернського земства.

Перший детальний опис і план городища укладені В.Г. Ляскоронським в сер. 1890-х рр. Він же зазначив наявність на майданчику городища додаткових валоподібних споруд, а також великої печі для виварювання селітри, не розуміючи їх призначення. Пам'ятка обстежувалася І.М. Самойловським у 1927, Ф.Б. Копиловим у 1946, М.П. Кучерою в 1979, Ю.Ю. Моргуновим у 1980, І.В. Головком 2007 рр.; врахована у зведеннях І.І. Ляпушкіна та О.В. Сухобокова. Під час розвідок 1946 р. було доведено існування у XVIII ст. на городищі решток селітряного заводу.

Площа задернованого майданчика городища – 1,2 га (120 x 110 м). Поверхня нерівна, вкрита відвалами та ямами селітроварників. Вал, також пошкоджений, захищає майданчик по всьому периметру. Найкраще збереглася його східна частина, що досягає висоти 2,0 м над рівнем майданчика; за ним знаходиться напівкруглий у плані рів із чітким трапецієподібним

перерізом. Ширина рову 13 – 15 м, глибина – 2 м, ширина дна – 8 м. В'їзд розриває укріплення із заходу.

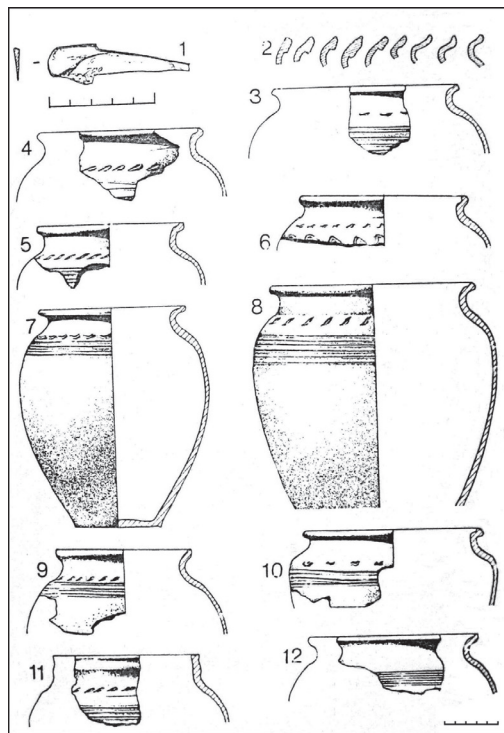
Культурний шар потужністю 1,2 м, за результатами розвідкових обстежень, значною мірою перемішаний і, поряд із подрібненою керамікою XII – XIII ст., містить фрагменти цегли, кахлів та посуду XVII – XVIII ст.

Селище розташоване вздовж берега річки, на захід, схід та південь від городища. Його площа становить – 12 га. Розорюється. Культурний шар має потужність 0,7 – 0,8 м.

У 1980 р. Ю.Ю. Моргуновим на селищі-посаді досліджені рештки давньоруської двоповерхової житлової будівлі другої половини XII – поч. XIII ст. квадратної в плані форми (3,4 x 3,4 м, площа 11,5 м²), із заглибленим у материк підклітом, напівсферичною глинобитною піччю та залишками ще однієї, що впала з верхнього ярусу під час пожежі.

Зібрані на селищі підйомні матеріали представлені фрагментами ліпного

посуду доби ранньої і пізньої бронзи, скіфського та пізньоскіфського часу, кількома уламками ліпних горщиків роменської культури (IX – X ст.), численними давньоруськими речами X – XIII ст., в тому числі шматками рожевого овручського шиферу, пряслицями, виготовленими з нього, фрагментами скляних браслетів, залізними шлаками, уламками кераміки тощо.

Неподалік селища, на північно-східній околиці села виявлена діоритова сокира-молот доби раннього бронзового віку, два бронзові наконечники стріл скіфського часу і срібний денарій Марка Аврелія (II ст. н. е.).

У 2003 р. на посаді Полкостеня «металозбирачами» знайдений скарб срібних празьких грошів XIV ст. – понад 200 монет.

2013 р. за 0,4 – 0,5 км на південний схід від городища й решток селища вздовж підвищення правого берега р. Удай мародерами виявлені рештки

ґрунтового некрополя. Є відомості про виявлення кількох поховань XII – XIII ст., здійснених у західній орієнтації, що супроводжувалися прикрасами і предметами поясного набору.

Матеріали з Повстина зберігаються у фондах ІА НАН України та Полтавському краєзнавчому музеї (в т.ч. з розкопок на посаді Ю.Ю. Моргунова 1980 р.).

Складові частини археологічного комплексу взяті під охорону держави Рішенням Полтавського облвиконкому № 247 від 23 квітня 1982 р. та № 165 від 23 квітня 1984 р. за порядковим № 63.

У Пирятинському краєзнавчому музеї експонується виявлена на селищі мініатюрна посудинка пізньоскіфської доби (III – I ст. до н. е.).

Джерела та література: Фонди Полтавського краєзнавчого музею. – Од. зб., №№ А-107, А-11908; Самойловський І. М. Археологічна розвідка по Удаю на Пирятинщині 1927 р. / І. М. Самойловський; Полтав. Республ. іст.-краєзн. муз. // НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК. – № 116/42а. – Арк. 11 – 13; Копилов Ф. Б. Звіт про роботу Посульської археологічної експедиції 1946 року; Ф. Б. Копилов; АН УССР, Ін-т археол. // НА ІА НАНУ. – Ф. е. – 1946/22. – № 431. – Арк. 27; Головка І. В. Звіт про археологічні розвідки 2007 року в Пирятинському районі Полтавської області: (Матеріали до археологічної частини «Зводу пам'яток історії та культури Полтавської області»); Головка І. В.; ДП НДЦ «ОАСУ» Ін-ту археол. НАН України // НА ІА НАНУ. – Ф. е. – 2007/158; НА ЦОДПА. – Ф. е. – Спр. 480. – Арк. 107 – 110; Полное собрание русских летописей: Лаврентьевская летопись по Академическому списку / Ин-т истории СССР АН СССР. – М.-Л.: Изд-во Вост. лит-ры АН СРСР, 1962. – Т. 1. – С. 295; Т. 2. – С. 289 – 290; Білоусько О. А., Супруненко О. Б., Мироненко К. М. Середньовічна історія Полтавщини (V – I половина XVI століття): Підручник для 6 кл. загальноосв. шк. – Полтава: Оріяна, 2004. – С. 80; Головка І. В. Ліпна посудинка з Повстина / Головка І. В. // АЛЛУ. – Полтава: Археологія, 2003. – № 2 (14). – С. 61; Головка І. В. Давньоруські пам'ятки середньої течії р. Удай X – XIII ст. / Головка І. В. // АЛЛУ. – Пол-

тава: Археологія, 2005. – № 1-2 (17-18). – С. 117–118; Головка І. В. Методологічні засади ознайомлення зі старожитностями черняхівської культури в ході викладання шкільного курсу «Історія Полтавщини» / І. В. Головка // Наукові та технологічні засади шкільного курсу «Історія Полтавщини»: зб. наук. ст. – Полтава: Оріяна, 2003. – С. 32 – 38; Древнерусские поселения Среднего Поднепровья: Археологическая карта / Кучера М. П., Сухобоков О. В. и др.; АН УССР, Ин-т археол. – К.: Наукова думка, 1984. – С. 147 – 148; Кропоткин В. В. Клады римских монет на территории СССР / В. В. Кропоткин; АН СССР, Ин-т археол. // САИ. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – Вып. Г4-4. – С. 72; Кулатова І. М. Пізньоскіфські та пізньозарубинецькі старожитності Полтавщини / Кулатова І. М., Супруненко О. Б., Терпиловський Р. В.; Ін-т археол. НАН України; ЦОДПА. – К. – Полтава: Археологія, 2005. – С. 21; Ляпушкин И. И. Днепровское Лесостепное Левобережье в эпоху железа / И. И. Ляпушкин; АН УССР, ИИМК // МИА. – М. – Л.: Изд-во АН СССР, 1961. – № 104. – С. 339 – 340; Ляскоронский В. Г. Городища, курганы и длинные (змиевые) валы в бассейне р. Сулы / В. Г. Ляскоронского // Тр. XI АС / МАО. – М., 1901. – Т. 1. – С. 430 – 431; Макаренко Н. Городища и курганы Полтавской губернии: (Сб. топограф. сведений) / Николай Макаренко; ПУАК. – Полтава: Тип. Тов-ва Печатного Дела, 1917. – С. 4; Мельникова І. С. Деякі підсумки підготовки археологічної частини «Зводу пам'яток історії та культури Полтавської області» / Мельникова І. С. // АЗ ПКМ: зб. наук. ст. / ПКМ; [ред. кол.: Кулатова І. М., Мокляк В. О., Супруненко О. Б. (відп. ред.)]. – Полтава, 1992. – Вип. 1. – С. 136 – 137; Моргунов Ю. Ю. Древнерусские памятники поречья Сулы / Ю. Ю. Моргунов; Ин-т археол. РАН, Курск. гос. обл. муз. археологии. – Курск, 1996. – С. 83 – 85; Моргунов Ю. Ю. Еще раз о «переславских торках» / Ю. Ю. Моргунов // РА. – М.: Наука, 2000. – № 1. – С. 23 – 36; Моргунов Ю. Ю. Летописный город Снепород и его округа X – XIII в. / Ю. Ю. Моргунов; Ин-т археол. РАН. – СПб.: Филологический факультет, 2012. – С. 185 – 186; Моргунов Ю. Ю. Посульская граница: этапы формирования и развития / Ю. Ю. Моргунов; Ин-т археол. РАН, Курск. гос. обл. муз. археологии. – Курск, 1998. – С. 85 – 86; Моргунов Ю. Ю. Работы Посульской разведочной группы / Ю. Ю. Мор-

гунов // АО 1980 г.: сб. науч. ст. / АН СССР, Ин-т археол. – М.: Наука, 1981. – С. 286 – 287; Моргунов Ю. Ю. Сампсониев Остров: Пограничная крепость на посылской окраине Южной Руси в XI – XIII веках / Ю. Ю. Моргунов; Ин-т археол. РАН. – М.: Наука, 2003. – С. 10 – 11; Моргунов Ю. Ю. Функциональное назначение пограничных городищ Юго-Восточной Руси / Ю. Ю. Моргунов // Археологические исследования на Полтавщине: сб. науч. тр. / ПКМ; [ред. кол.: Кулатова И. Н., Супрун Т. Ю., Супруненко А.Б. (отв. ред.)]. – Полтава, 1990. – С. 102, 107; Падалка Л. В. Прошлое Полтавской территории и ее заселение: Исследование и м-лы / Л. В. Падалка; ПУАК. – Полтава: тип. Тов-ва Печатного Дела, 1914. – С. 172; Памятники материальной культуры древней и средневековой Полтавщины: Каталог выставки / Сост. Гороховский Е. Л., Кулатова И. Н., Луговая Л. Н., Моргунов Ю. Ю., Супруненко А. Б.; ПКМ. – Полтава, 1985. – С. 45; Пирятинщина: Статті, нариси, фотодокументи / Упорядн. О. Г. Бажан, А. Ф. Малишкін. – К.: Просвіта, 2004. – С. 25 – 36; Полкостень / [Кулатова І.М.] // Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. Кудрицького А.В. – К.: УЕ, 1992. – С. 689; Сидоренко Г. О. Довідник з археології України: Полтавська область / Г. О. Сидоренко, Є. В. Махно, Д. Я. Телегін; Ін-т археол. АН УССР; УТОПІК. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 79 – 80; Супруненко О. Б. Археологія в діяльності першого приватного музею України: (Лубенський музей К. М. Скаржинської) / Супруненко О. Б.; Ін-т археол. НАН України; ЦОДПА; [наук. ред. П. П. Толочко] . – К. – Полтава: Археологія, 2000. – С. 236 – 237; Супруненко О. Б. Старожитності золотоординського часу Дніпровського лісостепоного Лівобережжя / Супруненко О. Б., Приймак В. В., Мироненко К. М.; Ін-т археол. НАН України; ЦОДПА; Сум. обл. орг.УТОПІК; [відп. ред. О. П. Моця]. – К. – Полтава: Археологія, 2005. – С. 40.

Ю.Ю. Моргунов, І.В. Голово, О.Б. Супруненко

262. Курганний могильник І (археол.)

Знаходиться за 1,2 – 1,5 км на південь-південний схід від господарчого двору (МТФ та СТФ) та північніше

автомагістралі мм. Київ – Харків, на краю плато правого берега р. Удай.

Обстежувався І.С. Мельниковою у 1988 та 1989, І.В. Головоком у 2007 рр.

Складається з 8 курганів. Два з них розташовані поряд уздовж східного узбіччя ґрунтової дороги, що веде з автомагістралі до села. Решта насипів – на протилежному боці поля, за 0,7 – 0,8 км на схід від дороги, тягнуться ланцюгом у напрямку із північного заходу на південний схід на відстані 50 – 100 м один від одного.

Найпівнічніший курган у групі курган задернований. Його висота – 1,5 м, діаметр – 25 м. За 0,05 км на південь від нього знаходиться курган висотою 0,6 м та діаметром 15 м, через насип якого проходить польова дорога, а поли розорюються.

Інші кургани висотою – 0,5 – 1 м та діаметром – 17 – 22 м розорюються.

Пам'ятка не розкопувалася.

Джерела та література: Голово І. В. Звіт про археологічні розвідки 2007 року в Пирятинському районі Полтавської області (Матеріали до археологічної частини «Зводу пам'яток історії та культури» Полтавської області) // НА ІА НАНУ; НА ЦОДПА. – Ф. е. – Спр. 480. – Арк. 111 – 112.—Рис.29.2; Мельникова І. С. Отчет об археологических разведках 1988 г. в Лохвицком, Пирятинском и Чернухинском районах Полтавской области (По подготовке материалов к Своду памятников истории и культуры) // НА ІА НАНУ; НА ЦОДПА – Ф. е. – Спр. 20. – Арк. 57; НА ПКМ. – Спр. № 03-276. – С. 57; Мельникова І. С. Альбом иллюстраций к отчету об археологических разведках 1988 г. в Лохвицком, Пирятинском и Чернухинском районах Полтавской области (По подготовке материалов к Своду памятников истории и культуры) // НА ІА НАНУ; НА ЦОДПА; НА ПКМ. – Спр. № 03-277. – Рис. 89; Макаренко Н. Е. Городища и курганы Полтавской губернии: (Сборник топографических сведений). – Полтава : Типогр. Товарищества Печатного Дела, 1917. – С. 85; Сидоренко Г. О., Махно Є. В., Телегін Д. Я. Довідник з археології України: Полтавська область. – К.: Наук. думка, 1982. – С. 80.

І.С. Мельникова, І.В. Голово

Наукове видання

Упорядник – **МОКЛЯК** Володимир Олександрович

**ЗВІД ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ:
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ**

Пирятинський район

Відповідальні за випуск: В.О. Мокляк, Т.Ю. Супрун, К.Б. Фесик.
Комп'ютерна верстка – А.О. Важенін.

Підписано до друку 24.04.2013 р.
Формат паперу 70×100/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 33,2. Тираж 300 пр. Зам. № 8026.

Видавець і виготовлювач ТОВ «АСМІ».
36011, м. Полтава, вул. В. Міщенко, 2.
Тел./факс: (0532) 56-55-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК №4420 від 16.10.2012 р.